

Jakob Helwig   Johannes Rathenius

De Principio Causali, Diatribe Academica

Rostochi[i]: Richelius, 1655

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730137767>

Druck   Freier Zugang

Ru phil 1653

Jacob Melwig

Johann Rathenau

בעורר הסכר הראשון

DE

PRINCIPIO CAUSALI,
DIATRIBE ACADEMICA,

Quam

In illustri Varno-Balthica
Consentiente Amplissima Facultate Philosophicâ,

PRÆSIDE

M. JACOBO HELWIGIO,

COLONIENSI MARCHICO,

Publicè respondendo tuebitur

JOHANNES RATHENIUS,

Gryphismolâ Megapolitanus,

*In Auditor. Majori ad d. VII. Julii
horis ab VIII. matutinis.*

ROSTOCHI, Pælo RICHELIANO, clæ loc LV.

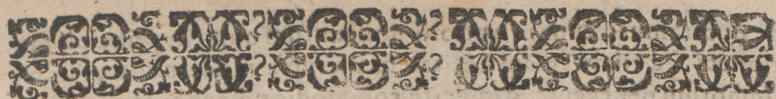
PRINCIPIO CAUSALI
D. JACOBI WICHO

PRINCIPIO CAUSALI
D. JACOBI WICHO

PRINCIPIO CAUSALI
D. JACOBI WICHO

PRINCIPIO CAUSALI
D. JACOBI WICHO

בשם ה' תהי

DE

PRINCIPIO CAUSALI THESES METAPHYSICÆ.

PRINCIPIUM uti in formali suo non nisi consecutionem & connexionem infert, quâ unum ab altero verè & realiter procedit, sive dependentia eam comitetur & principiati illatio, sive minus; ita pro duplici hoc respectu duplex etiam constituitur. Si enim ejusmodi sit, à quo aliud per dependentiam & consecutionem causalem ac effectivam procedit, Principium efficitur *causale*: Sin tale, quod nullam dependentiam importat, sed solam habitudinem ac consecutionem ad id quod procedit, *non Causale*. Atque hoc vel *eminenter* nomen principii obtinet vel *vulgariter*. Illo sensu Pater in Sanctis. Triade principium dicitur filii, & Pater ac Filius Sp. Sancti: ita scil. ut remota omni dependentiâ, causalitate, inæqualitate, aliâq; imperfectione, quicquid in principii voce dignitatis, perfectionis & excellentiæ est residuum, Patri respectu filii, & Patri ac Filio resp. Sp. S. tribuatur. *Hoc modo* Comimbrie. *part. I. in l. I. phys. c. V. Q. I. a. 1. & cum illis Joh. Casus Lapid. Philos. pag. 102. locum è quo quisque proficiscitur, principium esse dicunt via, & privationem principium generationis, sed non causale*. Quorum exemplorum prius commodè quidem adduci existimamus, cum pollicem premere illis non possumus, qui audent asserere locum è quo quisque proficiscitur, seu terminum itineris à quo, esse etiam illius causam, & movere ut finem metaphorice &c. Posterius verò an probare possimus, val-

A 2

dè

dè dubitamus, cum privationi non tantum omnem principii rationem sed etiam ipsam Entitatem plerique modernorum Philosophorum denegent: qva de re commodior dicendi locus est in Physicis.

II. Nos ad id redimus à quo digressi sumus, quodq; dissertationis nostræ argumentum est, PRINCIPIMUM CAUSALE. Appellatur id uno nomine *Causa*, quasi *cautam* dicas, & tale quid denotes, in quo investigando inprimis cautione, diligentia & circumspeditione opus sit. Estq; hæc vox Jctorum ob crebriorem usurpationem ferè propria, notans omnem actionem quæ in Senatu vel foro habetur, pertinensq; non ad contractus tantum, sed & ad omnes obligationes, l. i. *C. de rebus creditis*. §. *Si quis agens l. de Action*. Atque huic acceptioni duæ voces in Ebræo respondent idiomate, quarum altera est ריב quæ extat Gen. XIII. 7. וידי ריב בין ורוּ ubi non solum altercationem privatam inter servos Lothi & Abrahami exortam intelligi debere, sed etiam litem coram judicio domestico ab utraqve parte tanta cum vehementia ventilatam, ut ipsi etiam Judices in partes tracti fuerint ex v. seq. 8. manifestè constat, in quo hæc continetur Abrahami ad Lothum petitio נא אל נא תהי מריבה non tantum כיני וכינך sed & לא תעננה Et absque Jod Exod. XXIII. 2. בין רעי ובין רעך לא תענה non respondebis de causa vel lite: de quorum verborum vero intellectu vid. Pl. Rev. & Excell. Dn. D. Varen. *Comm. in Ellesbmoth Dec. XVI. loc. IX. Cocl. IV.* Altera vox est דין quæ habetur Deut. XVII. 8. *Si occulta erit res tibi in judicio לרין לרין* inter causam & causam Vinariens. in zweifelhaften Streitshandeln & Pl. IX. 5. עשיתי ריני *Fecisti causam meam*. Rad. est דין causam agere, judicare. Unde & Ebr. דין Judex, ac Chaldæum plurale דיינן quod respondet nomini *Causidici* apud latinos pariter à Causa deducto.

III. A Jctorum foro ad Rhetorum rostra Causæ vox postea transit, qui, quod Latini modo quaestionem, modo propositionem, modo consultationem; Græci jam ἥσις jam ὑπόθεσις; ipsi etiam alio nomine *Thema* dicunt, illà designant; triaq; talium causarum ἡδμ constituant, nempe ἡδμ ἀκλήρω, σμῆλα ἀκλήρω καὶ διὰ.

καὶ ἀναγινώσκοντες recens. Arist. *I. I. Rhet. c. III.* Sed cum in Cathedra
 jam versemur Philosophica, removenda sunt utraqve hæc à pro-
 posito nostro aliena significata, illudq; unice inquirendum, quod
 nostri est propositi. Innotescit id maximam partem ex iis quæ
 jam diximus. Dum enim adserimus Causale principium ad prin-
 cipium ut sic se habere ut speciem ad suum genus, exulat statim la-
 ta illa & abusiva Causæ pro Principio acceptio, quam adripuerunt
 Patres græci, cum Deum Patrem dixerunt causam Filii. Dum ve-
 rò omni principio veram & realem processionem adsignamus,
 eliminamus eo ipso ex Principiorum & causarum, censu ἀνύστα
 ita dictam Causam sine qua non, quæ realem consecutionem non
 præbet, sed conditio tantum est ac requisitum sine quo effectus à
 vera causa produci nequit: quomodo apertio libri est conditio
 sine qua non lectionis; remotio valvarum, illuminationis: quia nec
 clausus liber legi, nec fenestrâ valvis obstructâ musæum illumina-
 ri potest. Tandem, cum causali principio dentur adhuc, ut mox
 patebit, inferiora, ad quæ se instar generis habeat, exesse statim ju-
 bebimus nimis strictam illam solius *causa efficientis* notationem,
 quam apud Platonem in *Hippia maiore* suam facit Hippias, conce-
 dens Socrati, *quod Efficiens nihil aliud sit, quam causa.*

IV. Relinquitur ergo illa, quam in ipsis oculiferiis produxi-
 mus, causæ acceptio; Scil. pro principio, quod verum & realem
 influxum importat in esse causati, seu, quod realiter esse alteri com-
 municat. In hoc enim formalem causæ rationem consistere, &
 alibi ostensum est, & vel ex eo patet, quod reliqua duo, quæ in cau-
 sa considerantur, ad formale nihil faciant, cum *Entitas* non nisi
 materialem & subjectivam rationem habeat: *Relatio* verò seu re-
 spectus causæ ad causatum consequens sit ex formali causæ tan-
 quam ex fundamento resultans. Atque hoc modo accepto voca-
 mini causæ apud Judæos respondet Ebraum סבה à R. סבה cui
 significatio inest *circumdandi, ambeundi, revertendi, circumvolvendi,*
causam præbendi &c. Unde & Chaldæi mutuuntur suum סוכתה, quod
 menstruum notat, quia illud suam naturalem causam certam &
 statam obtinet. Ubi tamen benè notat B. Joh. Tarnovius, in S.

Codice vocem 755 potius circuitus, periodos & vicissitudines notare quam causas, quem vide sis in *Exercit. Bibl. p. m. 322. & 566. seqq.*

V. Ceterum definitiones causæ apud varios extant variaz. Conimbricensibus l. II. Phys. c. VII. q. 1. a. 1. præ aliis hæc adridet: *Causa est id, à quo aliquid per se pendet.* Svarez l. *Metaph. diss. XII. Sect. II. n. 3.* hanc amplectitur: *Causa est principium per se influens esse in aliud:* quam & suam facit Mendoza *Diss. IIX. Phys. Sect. I. §. 1.* Sed neutra tamen placet Roderico de Arriaga, qui causam sic defini-
niri posse putat, quod sit, quæ per se influat producendo essentiam, *Curs. Philos. Diss. VI. Phys. S. I. n. 7.* Franc. Murcia *Curs. Phil. l. II. Phys. diss. II. q. 1.* paulo aliter h. m. *Causa est à qua per se dependet effectus.* Nobis jam singulas quidem descriptiones has excutere nec libet nec licet, neque videntur illæ eam reprehensionem mereri quam habet D. Drejer *Disput. VI. in Prim. Philos. rh. §.* Scil. quod genus definiatur, cum nomen distinguere deberet, & vocabulum metaphoricum ac barbarum longe obscurius ipso definito in definitione ponatur &c. Cum tamen omnes & singulæ Perseitatem influxui addant, id prætermittere non possumus, eas ideo adæquatas & generales non esse, nec exhaurire totam Causæ ut sic latitudinem, sed primarium tantum respicere analogatum, causam scil. per se. Aliud autem est *causa talis & talis*, seu, cum certo & determinante modo, aliud *causa ut sic*, seu, in sua latitudine, quæ ab omni speciali & determinante modo præscindit, ad quam sufficit verus & realis in esse causati influxus, quocunque etiam ille fiat causandi modo.

VI. Quin ipsam causam per accidens non minus veram causam esse atque est causa per se, vel ex eo patet, quod non nominalis, sed realis est divisio in causam per se & per accidens. Fateri id cogitur ipse Mendoza. Et si enim is l. c. §. 1. dixerat, in Svareziana causæ definitione ly per se excludere causas per accidens; tamen *Sect. IX. §. 16.* reliquis causæ divisionibus realibus hanc adiungit. Causam per se esse dicit, quæ est per se necessaria ad effectum, ita ut sine illa effectus esse non possit. Causam verò per Acc. quæ ita concurrat ad effectum, ut ad illum non sit necessaria. Quæ quidem descriptiones si rem ipsam consideremus, nequaquam discrepant à tritis illis:

Causa

*Causa per se est, à qua directè dependet effectus; aut ut Gark. diff. Met. VII. th. XXII ad quam in actu possum nec impeditam necessario sequi-
tar effectus; Causa per Accidens est, quæ vel ex necessitate vel natura sua
ad producendum effectum non concurrir. Hinc facile etiam exempla
ab Hurtado adducta recipimus & nostra facimus. Ignis (aqua
enim omittimus, quippe de qua lis est inter Physicos, an subjectum
caloris esse possit) est per se causa calefactionis in ligno, procedentis à ca-
lore in ipso existente, quia licet calefactio adequatè procedat à calore,
ignis tamen est necessarius ad existentiam caloris, qui natura sua nisi in
subjecto nequit existere. Sed Musicus est causa calefactionis per Accid.
quæ homo calefaciens est Musicus. Equidem calefactionem bene fieret
ab homine non musico, quam à musico, quia principium calefaciendi non
est musica, sed calor. Sic qui tendit Toletum fratris invivendi causa, ibi
pecunias recipit, fuit quidem hoc per Accid. quia ipse non in Toletum po-
tuit recipi causa, sed contigit eas repetere. Et qui plurimè trahis,
trahit quidem muscam in navi existentem, sed per Accidens, quia etsi
musca non esset in navi, adhuc traheretur navis. Quorum exemplo-
rum prius de Musico illustrat causam per Accidens ex parte causæ,
posteriora ex parte effectus, de qua distinctione vid. Theor. Transc.
Exc. D. Scharff p. m. 602. seqq.*

VII. Cum igitur causam per Accidens ad effectum concus-
rere Mendoza concedat, illud verò quod ita se habet, causæ no-
men mereatur, sive illa ad effectum sit necessaria, sive non; mani-
festum est, Causam per Accidens non æquivocè dictam, sed veram
causam esse. Ut absurdos esse oporteat illos, qui ly per Accidens
sunt esse determinationem alienantem & tollentem rationem
causæ. Alienatio enim ejusmodi fit semper per vocem repugnan-
tem, quæ vi sua tollit rationem termini, cui adjungitur, propriam,
eamq; in impropiam transmutat. Quomodo ly mortuum adpo-
situm homini tollit ipsum hominem, cum homo mortuus nihil mi-
nus sit quam verus homo: & ly defloratum conjunctum virgini, tol-
lit ipsam virginem, cum deflorata virgo nihil sit aliud quam non-
Virgo. Verum adplicetur id jam ad nostram Andromachen, &
videatur an per Accidens pariter sit terminus istiusmodi alie-
nans? An Musicus per Accidens museum calefaciens, illud non calefa-

calefaciat? qvi muscam in navi per Acc. trahit, illam non trahat? qvi tegula de tecto labente occiditur, non occidatur? qvi ferro candente per Acc. aduritur, non aduratur? &c. Non concedet, scio, Mendoza, qvi verè Muscum calefacere, viatorem pecuniam recipere, nautam navim trahere adserit. Nec concedet facile qvi veritatem autoritatibus & præconceptis opinionibus potior rem habet.

VIII. Caterum repetitur hæc divisio in omni causarum genere. Ita lignum per se est *materia* plantæ, per Accidens verò mensa vel scamni. Auro, qvòd per naturam, certam suam formam specificam obtinet, per Acc. inducitur *forma* monilis vel poculi. Forma, qvam Rhäbarbarum aliæq; herbæ purgantes per se habent, corpori humano inest contingenter & per Accidens. Generationem intendit per se natura ut *finem*, sed corruptionem per Acc. Vinum sitim sedat per se, sed homicidii *efficiens* est per Acc. sc. in temulento. Per se homo generat hominem, per Acc. homo generat monstrum. Qvò spectant omnia illa qvæ *casu* aut *fortuna* fieri dicuntur, cum hæc duo peculiares quasi species sint causæ per Acc. hoc tamen cum discrimine, ut *Fortuna* sit in actionibus hominum *ἐν τῶν ἀνθρώπων* libere & voluntariè agentium; *Casus* verò in actionibus *ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων* & naturaliter agentium, qvæ de re agi solet in Physicis.

IX. Sunt qvi Deum quoqve hūc arcessunt, eumq; causam per Acc. peccati dici posse confidenter adseverant. Nobis in hunc controversiæ campum prolixius excurrere non licet, ne foro nos immiscere videamur Theologico. Quid tamen sentiendum sit ex dictis constat, scil. *quia causa per Acc. est vera causa, & causa peccati ex parte inordinationis actus non est nisi per Acc. ac deficiens verius quam Effic.* juxta D. Thomam Ia IIæ q. LXXV. a. I. c. ideò non potest non in sanctissimum Deum summoperè hic loqvendi modus esse injurius, quantumvis etiam pallietur & excusetur. Approbamus igitur meritò effatum Thomæ. l. c. q. LXXIX. a. I. c. *Cum Deus omnium ultimus finis & bonum existens, omnia ad seipsum dirigat & convertat, nec alicui quicquam debeat, non potest alicui directè vel indirectè causa peccati esse.* Et sanctius omninò istis Christianis locutus fuisse

fuisse videtur Plato, quem Coel. Rhodig. l. XV. lect. antiq. e. X. propterea non immerito sanctissimum Philosophum appellat, qvi l. II. de Justo vel Republ. ea de re hunc ferè in modum colligit: Bonus Deus est: Atqui nullum bonum noxium est: Quod innoxium est, nunquam nocet: Quod nunquam nocet, nequaquam malum facit: Quod autem nihil mali facit, nullius mali est causa. Igitur Bonorum solus Deus causa est dicendus. Malorum autem quamlibet aliam præter Deum causam querere decet. Et post pauca, Malorum, inquit, alicui causam esse ipsum Deum, cum bonus sit, omnino refellendum est, neque permittendum, hoc quengvam dicere in sua civitate, si bonis institui legibus civitas debet, neque insuper quengvam audire, sive sit junior, sive senior, sive carminibus hæc inferantur s. soluta oratione narrentur, tanquam quæ nec dicta sancta sint, neque nobis utilia, neque inter se consona &c. vid. interim D. Scharfium in Dissp. II. Apolog. de Causa per Acc. Jac. Mart. tr. de causa peccati, Gerhard. diss. Isag. XXIII. c. IV. th. 4. Henr. Nicolai de causa per Acc. exerc. III. & seqq.

X. Nos transimus jam ad reliqvas Principii Causalis divisiones. Dispersitur enim II. in Causam ordinariam, quæ consuetum naturæ ordinem observat, quomodo mulier viro cohabitans imprægnatur, & Extraordinariam, quæ eundem superat, quomodo Virgo viri nescia parit. III. In Universalem & Particularem. Universalis dicitur non ratione essentiae, sed ratione influxus, estq; indeterminata ad certum causatum, ac universaliter tam ad hoc quam ad illud influit. Estq; vel ἀπλῶς talis, quæ nullam agnoscit se superiorem. Talis Efficiens est Deus, Finis Dei gloria: vel ἄλλῃ, supra quam adhuc est alia. Talis Effic. sunt corpora celestia, ut quorum influxu cessante ipsas etiam causas particulares cessare oportet. Finis est homo. Particularis ad unum & certum causatum est determinata: Ita canis determinatus est ad canem, non ad Ursu: Stellæ determinatæ sunt ad illuminationem terræ, & temporum descriptionem. Anima rationalis ad hominem non ad equum. IV. Particularis hæc distingvitur in Remotam & proximam. Remota dicitur juxta Mendozam diss. Phys. VIII. Sect. IV. §. 48. quæ mediata est, & non per se, sed per sua accidentia aut medio quovis principio operatur, ut aqua calefacit manum non per se immediate

mediate sed per solum calorem sibi inherentem. Proxima dicitur, quæ immediate per suam Entitatem concurrir ad effectum, ut calor ad calefactionem & materia ad quantitatem. Ubi non pauca desiderari nemo non videt, idq; cumprimis, quod causam proximam immediate per suam Entitatem ad effectum concurrere dicit, cum tamen solum Ens simplicissimum id peculiare habeat, ut per Essentiam suam agat, reliqua verò omnia interventu certorum accidentium. Retinemus igitur potius usitatas descriptiones, quibus causa proxima est quæ immediate, Remota, quæ intervenientibus causis aliis influit. Quomodo corpus Organicum materia animalis est proxima, quatuor elementa verò remota.

XI. Dividitur causa V. in primam & secundam. Prima intelligitur caufandi non proximitate sed primitate, estq; quæ priorem non habet, quomodo materia Elementorum dici potest materia prima, Deusq; solus est efficiens prima: de cuius quidditate, influxu in omnes creaturas, concursu cum causis secundis & similibus prolixè disputant Mendoza *part. I. disp. Phys. X.* ac *part. II. disp. Metaphys. XX.* & Arriaga *disp. Phys. X.* Secunda est quæ subordinatur primæ, & ab illa in caufando dependet. Ita materia hominis est materia secunda, omnesq; creaturæ sunt causæ secundæ. Atque his nonnulli quondam omnem actionem detraxerunt, adferentes, omnes effectus à solo Deo fieri; Creaturas autem dici operari, quia ad illarum præsentiam Deus operetur. Alii Creaturis spiritualibus tantum actionem concesserunt, materialibus verò denegarunt: Et vicissim alii illis eam denegarunt, istis attribuerunt. Verum ut rectè ait Mendoza *disp. Phys. IX. S. II. §. 6. omnes illæ sententiæ ut stolidæ explosæ sunt ab Scholis.* Etsi enim non independenter agant causæ secundæ, sed à prima debeant in esse & operari, vere tamen agere dicendæ sunt, nisi experientiæ repugnare, absurdum & incommodum nos onerare, perfectionem rerum tollere, omnemq; liberi arbitrii virtutem homini demere velimus. Conf. Arriagam *disp. Phys. XI. S. I.* Murciam *disp. Phys. IV. Q. III.* Jac. Mart. *Partit. Metaphys. disp. IX. q. IX. & disp. XI. q. VIII.*

XII. Causa VI. dividitur in Adequatam & Inadequatam. Illa est quæ cum effectu suo recurrit h. e. quæ effectui æqualis est, & tota-

& totalem ejus rationem continet, ita ut causa posita, causatum quoque poni debeat, seu ut Vasquez describit *cit. Mendoz. d. l. §. 38.* quæ habet in se omnes formalitates similes his quæ reperiuntur in effectu. Sic forma est causa adæquata qualitatibus, & materia quantitatis; posita enim qualitate & quantitate ponitur forma & materia, & vicissim. Nequaquam verò accidentia causæ adæquatæ sunt substantiarum: quod agnoscere cogitur contra Vasquezium ipse Mendoza, *Nescio*, inquam, *utrum tam consequenter affirmari sola accidentia concurrere ad productionem Substantia: quia his nulla formalitas in Substantia respondet.* Hac cum Effectu non recurrit, sed inæqualis illi est, & partialem tantum ejus rationem largitur. Talis causa hominis est Sol, quia posito Sole non statim ponitur homo.

XIII. Verum missis his & aliis, altius pensanda venit ultima causæ divisio in Internam & Externam. Illa Essentiam causati ingreditur & intrinsecus illud constituit. Hæc Essentiam ejus non ingreditur, sed extra illud constitutum permanet. Utraque duplex est: Unde resultat notus iste Causarum Quaternarius quem ex Arist. *l. II. Phys. c. VII. t. 68.* hunc in modum probat Murcia *dis. II. q. II. Ad interrogationem*, inquit, *factam per quare, respondemus per causam: Sed interrogatio facta per Quare tantum est quadruplex: Ergo tantum sunt quatuor genera Causarum.* Probatur minor: *quia vel interrogamus quare sit res, i. e. à quo efficienti: & sic respondetur per causam efficientem: vel propter quid sit, & tunc respondetur propter finem; vel ex quo sit, & sic respondemus per causam materialem; vel per quod sit, & sic respondetur per formam.* Conf. *Conimb. Simplicium, Philoponum, Piccolomineum, Casum & alios in hunc Arist. locum.*

XIV. Non autem desunt, qui à quaternario hoc tum *κατ' ἐξαρτησιν* tum *κατ' ὡσεὶ ὅλῳ* abeant. In illorum numerum Platonem refert Diog. Laert. *de vit. Philos. l. III. p. m. 206.* quod duo statuerit esse rerum principia, Deum & materiam, illumq; & mentem & causam appellavit. Triplicem causam esse dixerunt Stoici, fatente Seneca *ep. L. XV.* Quin inveniuntur rationes, quæ satis prægnantes esse, & numerum quaternarium eliminato sine in ternarium contrahendum suadere videntur, de quibus in discursu. In horum consensum

censu iterum Platonem numerat Seneca l.c. quod quatuor causas
 Aristotelis quintam adjecerit, quam ipse Ideam vocet, ad quam respiciens
 artifex, id quod destinaverit, efficiat. Et certum est, Platonem in Ti-
 mæo suo & Parmenide multa disputare de Ideis, tam humanis
 quam divinis, in mente opificis, patris ac fabri mundi, existentibus.
 Per quas non intelligit formas quasdam universales extra
 Deum subsistentes, à quibus singularia suas capiant essentias, quam
 opinionem Platoni adtingit Aristoteles: sed formas quasdam æternas,
 quæ in divina intelligentia continentur, & cum ipsæ neque oriuntur
 neque intereant, secundum eas formari tamen dicitur omne quod interire
 & oriri potest, & omne quod interit & oritur, uti loquitur Mutius
 Panf. de Osculo s. Consens. Philos. Ethn. & Christ. p. 424. An verò
 à Platone Idea talis pro peculiari, & à reliquis distincta causa habita
 fuerit, & à nobis habenda sit, controversum est. Hoc svadere
 videtur ratio à nobis concessa. Quot modis respondetur ad quæstio-
 nem quare, tot sunt cause. Videtur enim non quatuor sed quinque
 modis ad illam quæstionem responderi posse. E. g. si quærat, cur
 ædificii alicujus aut turris acuminata figura sit, non alia: non re-
 sponderi potest, id fieri propter Efficientem, materiam, formam
 & finem; sed propter Ideam in mente architecti conceptam.

XV. At salva res est. Exemplar propriè loquendo causæ
 nomen non meretur, nedum causæ à reliquis distinctæ, cum nul-
 lum omnino importet influxum. Potest tamen commodè ad ali-
 quam ex causarum numero revocari. Conimbricenses, c. I. q. IV.
 a. I. II. ad formam referunt: Scotus in I. d. II. q. II. ad Efficientem.
 Murcia c. disp. II. q. II. utramque sententiam veram existi-
 mat, adductis pro utraque rationibus, quarum tamen illæ, quas
 pro posteriori adfert, præponderant. Distingvit autem inter
 Causam Eff. Physicam & directivam, ac hujus non illius nomen sor-
 tiri Ideam statuit, cum ridiculum sit dicere, quod exemplar, quod est
 intra mentem artificis per realem & Physicum influxum ad extra prove-
 nientem domum construat. Pertinebit e. exemplar ad efficientem
 non tam ut ejus species, quam ut ut conditio ipsi ad agendum ne-
 cessaria. Ex quo manifestum est, quid ad objectam quæstionem
 respondendum sit. Scil. Acuminata est ædificii alicujus figura,

non

non alia, propter Efficientem, tali, non alia Idea instructam ac determinatam.

XVI. Cum verò in EFFICIENTE vis causandi omnium sit illustrissima, meritò ab illa specialem causarum eviscerationem ordimur. Hanc Arist. *l. II. Phys. c. III. t. 29.* describit, quod sit *ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆ μεταβολῆς ἢ πρῶτη ἢ ἐξέμνησις* h. e. ut Conimbric. explicant, unde *primum secundum executionem mutatio aut quies provenit.* Verum cum hæc definitio nec conveniat causæ creanti, quæ ut sic non est principium motus & quietis, nec causis creatis, quæ prima principia non sunt, hinc rectè reprehenditur à Mendoza *disp. Phys. IX. S. II. §. 1.* qui commodius sic definiri putat §. 2. *est principium per se influens in aliud, sine mutatione sui, ex præcisa ratione influxus.* Verum nec hac contentus est Arriaga, sed in ea taxat *disp. Phys. IX. S. I.* quod & verbis constet aliquam difficultatem habentibus, & causæ quoque materiali tribui possit quoad posteriora verba: *Ex præcisa ratione influxus.* In quorum proinde locum substituit ista: *Ex præcisa ratione causa Efficientis.* Verum nec hoc pacto liberatur definitio tum à difficultate, tum à falsitate. Ad eò enim obscura est, ut quis longè citius & feliciter audito solo Efficientis nomine ejus quidditatem comprehendat, quàm taliginosæ istius descriptionis verba adsequatur. Et ut taceamus, genus hic poni non proximum, quod debebat, sed remotum, perperam vicissim infarcitur modus *per se*, quæ, prout jam constat, omni Efficienti non competit. Nec distinguitur Efficiens per *ly sine mutatione sui* à causis reliquis. Nam nec materia e. g. constitutionis hominis, quæ est corpus organicum, mutatur, nec forma, quæ anima rationalis, nec finis, qui gloria Dei.

XVII. Retinemus e. communem efficientis descriptionem, quæ dicitur esse *causa externa, à quæ est effectus per veram actionem.* Ejus ratio causandi indifferens, radix & basis alias dicta totius causalitatis, est absoluta Efficientis Entitas, potentia causandi substrata. Ratio autem *contrahens* s. ratio attingendi causatum immediata, est potentia, per quam potest aliquid efficere. Rationis verò illius *exercitium* s. ipsa causalitas, quæ Efficiens formaliter constituitur actu causa, est actio. Sola enim Efficiens agit, quatenus

agere strictius accipitur pro communicare alteri essentiam, non suam propriam, sed numero diversam; quod reliquis causis nequaquam competit. Ubi simul probè notanda particula characteristica A, quæ velut nota *Agens* pariter à reliquis causis efficiens discernitur. Etsi enim interdum ad alias etiam materias quascunque ad commodetur, propriè tamen & secundum specialem adpropriationem competit efficienti, sicut PER Formæ, EX Materiæ, PROPTER Fini, juxta Versus:

Materiam notat EX; A vel AB notat Efficientem,
PER dat Formalem; sed PROPTER dat tibi finem.

XVIII. Notant autem communiter, requiri ad veram actionem exercendam tria: I. *ut agens à patiente differat*. Sicut enim nihil est causa sui ipsius, sibiq; ipsi largitur essentiam, positivè scilicet & simpliciter, alioquin esset antequam esset, quod contradictorium; Ita & nullum Efficiens agit in seipsum, eodem scilicet respectu. Nam diverso respectu idem sæpe agit in seipsum, quomodo anima humana secundum potentiam activam intellectum producit, secundum passivam verò eum in se recipit. Dicendum igitur, differre agentem à patiente si non semper realiter, ut in actione transiente, saltem secundum diversas potentias, ut in actione immanente. In Peripato conditio ista hac superstructa est hypothesi. *Nihil movet seipsum*: Quam tamen dubiam id reddere videtur, quod canis seipsum de loco ad locum movet, cum progreditur: illa etiam quæ augentur, utique beneficio animæ seipsam in materiam novam promoventis augentur &c. II. *ut patiens sit contiguum agenti*, seu intra determinatam Sphæram activitatis, h. e. ut ab agente immediatè tangi possit patiens, immediatione vel *virtutis*, vel *suppositi*, quam alias contactum corporale & virtuale vocant. Cum enim agentia creata habeant determinatam virtutem operativam, necessum quoque est, ut habeant determinatum spatium, ultra quod agere non possint. Hinc non in quavis, sed in certa distantia ignis potest calefacere, magnes ferrum, & succinum paleas attrahere, color videri, sonus audiri, homo felem aversans ob illius præsentiam angere, &c. Conf. Murcia d. IV. Phys. q. V. VI. Arriaga disp. III. in l. de O. & inter. Sect. XIII. Mendoza d. IX. S. VII.

III. *ut*

III. *Ut agens patienti sit contrarium*, aut, ut inquit Scharfius *theor. transe. disp. X. app. IV. th. II X. ut ei non sit simile prorsus*. Nam, ait, *inter ea quæ prorsus similia sunt, & planè æqualia, non fit actio mutua*. Sed si dicendum quod res est, nec hæc hypothesi videtur satis firma. Confirmat enim experientia, dari revera actionem inter similia, ut frigidi in frigidum, calidi in calidum, venenati in venenatum. Hinc pedes frigore læsi ad eliciendum frigus internum, aut nive fricantur, aut aquæ frigida immittuntur. Digi adusti, ut extrahatur ignis ardor, igni admoventur: morsus venenati venenatorum curatione curantur. Et quid multis? Omnis Sympathiarum actio non ob contrarietatem fit, sed ob consinitatem & similitudinem.

XIX. Distinguitur Efficiens ratione nominis I. in *privatam & positivam*. De hac jam egimus. Illa dicitur esse defectus, cui aliquid imputatur tanquam causæ, etsi verum influxum non largiatur in esse effecti, ut quando læsio oculi causa dicitur cæcitatis, ablatio pecuniæ causa paupertatis, fractura pedis causa claudicationis, Eclipsis Solis causa tenebrarum. II. In *Physicam & realem & moralem*. Physica itidem eadem est, quam hætenus descripsimus. Definit eam Johannes de Rada *controvers. Theol. inter Thomam & Scotum part. II. cont. II. a. III. p. 44. b.* quod sit, *quæ impressione qualitatis aut per naturalem motum, vel per propriam formam verè realitatem effectus attingentem operatur, cujus causalitas, ut ait part. IV. controv. III. a. 3. per propriam naturam & naturalia principia fiat, quæ effectus verè & realiter attingitur*. Arriaga *disp. Phys. VII. S. XII. quæ verè & realiter producit effectum*. Causa verò moralis Radæ *cit. loc.* est, *quæ sine tali influxu & motu voluntatis concurrat ad effectum: cujus causalitas præcipiendo, consulendo & persuadendo & merendo sit; præceptio verò, consilium, persuasio & meritum non attingunt naturam effectus causati*. Consentit Murcia *disp. II. Phys. q. I. cui causa moralis est illa, quæ non causat influendo Physicè in effectum, sed consulendo vel præcipiendo &c.* Syarezio *disp. XVII. S. II. est, quæ per se non verè efficit, moraliter tamen ita se gerit, ut ei imputetur effectus: Mendoza disp. VIII. Phys. S. IX. §. us. quæ in effectum non influunt, ei tamen attribuitur effectus, ac si verè influxisset in illum*. Sic qui Titio

Titio eadem Caji imperat vel consulit, aut qui in incendio, cum ignem restringere posset ac deberet, auxilium tn. non præstat, dicitur causa moralis homicidii ac damni ab incendio illati. Patet hinc quid judicandum sit de quæstione non ita pridem exorta: *Utrum Pater filij à se geniti causa sit Physica an moralis?* Posterius adfirmat Joh. Zeisoldus, commotus hypothesi, quod anima filii à parentibus non traducatur, sed immediatè à Deo creetur: negat, idq; rectius Cl. Dn. Sperlingius. Si enim ad latas descriptiones attendamus, nequaquam pater filii causa moralis dici poterit, nisi talis Pater sit, qualem Herculis Patrem Plautus ait fuisse Amphitruonem, qui paternos ferebat honores, cum Hercules Jovis esset filius. Non enim causa moralis vera sed imputativa causa est, & non verè sed imputativè efficit. Taceo, quod si vera esset Zeisoldi sententia, inde sequeretur, 1. Patrem non generare filium. 2. Non dari generationem hominis univocam. 3. Et communicationem similis essentia & omnem Paternitatem tolli: quæ de re alibi fufius.

XX. Jam ad distinctiones Efficientis reales, quarum præcipua est in *principalem & minus principalem*. *Principalis* est, à qua primò fit actio, quæque virtute propria suæ formæ effectum constituit: seu ut habet Arriaga *disp. Phys. XI. S. III. n. 43.* quæ est æqualis vel majoris perfectionis cum effectu, & habet proportionem naturæ suæ ad illum. Hanc bifariam accipi ex Scoto tradit Rada *c. tr. part. II. Cont. II. artic. I. p. 36.* 1. *Pro causa, quæ in agendo superiorem causam non agnoscit, cui subordinetur sic, quod agat independenter à superiori causa agente:* in quæ significatione solum Deum omnium rerum principalem causam esse asserit. 2. *Pro ea, quæ per propriam & intrinsecam formam operatur & agit, licet in agendo per eam sit ordinata causæ superiori agenti.* Quomodo omnes causas secundas principales dici posse concedit.

XXI. *Minus Principalis* est causa adjuvans, quæ concurrat ad actionem cum principali, non primariò, ut causa coordinata; sed secundariò, ut subordinata, formam scil. vel excitando vel adjuvando instrumentaliter. Unde duplex constituitur, *impulsiva & instrumentalis*. *Impulsiva* s. irritans principali inservit eam excitando, movendo ac impellendo: & dividitur in *internam & externam*.

nam. Interna. αἰσθητικὴ est, quæ ab intrâ movet. Ita causa morbi interna Medicis est, quæ intra corpus humanum nata & hærens, idem præter naturam afficit; quomodo apoplexia oritur ex angustia sinuum & pororum cerebri, quatenus ea Spirituum interclusionem efficit. Ita odium ac ira causa est impulsiva homicidii. *External. αἰσθητικὴ* est, quæ ab extra causam internam irritat: Ita causæ morborum sunt res non naturales, aer, cibus, potus, motus, quies, somnus &c. quatenus aliquo vitio corpus humanum afficiunt. Quomodo concussio violenta aut vulnus capitis causa potest esse apoplexiæ. Sic & convitia causa sunt externa homicidii.

XXII. *Instrumentalis* est, quæ à principali dirigitur, eiq; influxu suo inservit ad effectum virtute sua superiorem, ab illa verò intentum, producendum: s. juxta Arriagam *c. l. quæ imperfectior est effectui, nec habet naturaliter virtutem ad illum, sed eget elevatione*. Ubi tamen notat Fr. Murcia, *instrumenta quidem naturalia esse imperfectiorum effectui producta, sed artificialia eo posse esse perfectiora, sc. quoad suam Entitatem*. Vocari autem instrumenta, quia, cum natura sua non ordinentur ad talem effectum producendum, indigeant elevari ab alio agente principali, in cuius virtute dicantur operari: quem vide sis *disf. Phys. IV. q. 2*. Duplex igitur in Instrumento est actio, observante Rada *cit. tr. part. IV. contr. III. a. III. p. 65*. Una propria quæ competit ei secundum propriam formam: Altera *Instrumentalis* s. à causa principali impressa, secundum quam instrumentum operatur, non in virtute propriâ, sed in virtute principalis agentis: sicuti securis cum seindit, hoc ei competit ratione suæ activitatis; quando autem ad lecti vel domus fabricam concurrat, id fit propter actionem adventitiâ, in quantum est instrumentum artificis.

XXIII. Hinc non immeritò Keckermannum reprehendit Scheiblerus *l. I. Metaphys. c. XXII. n. 84*. quod in *Syst. Log. l. I. c. XV*. Instrumento cooperativo contradistinguit passivum, quod ait in productione effectus se non commovere, sed actionem principalis agentis planè passivè juvare. Videtur tamen cum hoc facere Mendoza, quando *disf. Phys. IX. s. XII. §. 15*. Causam instrumentalem

C

talem ut sic, activam esse negat, quia instrumenta artis potius concurrant patiendo motum artificis quam agendo. *Qvin & Arriagal. c. n. 48. Instrumentum artis omnino rejicit à ratione proprii instrumenti Physici, eò quod non attingat Physicè effectum, nec ejus causa sit, cum tamen causa instrumentalis debeat esse propriè causa. Verum etsi facilè concedamus, actionem quæ ab instrumento pendet, in instrumento artis non adeò esse manifestam, atque est in naturali; non tamen omni actione illud orbandum censemus, cum juxta Arist. l. I. de part. Anim. c. V. Instrumentum omne rei alicujus gratia sit; id autem ipsum esse alicujus gratia non nisi pro actione sit.* Sic dolabra, qua utitur artifex ad producendam mensam, non tantum patitur motum artificis, sed revera agit, levigando asseres, vi formæ & materiæ propriæ. Incus, etsi se non commoveat, sed ab alio moveatur, revera tamen agit actione resistentiæ. Unde non tantum Instrumentum determinatur à principali, sed ipsam quoque determinat, tum *quoad speciem actionis*, ut effectus sit talis speciei, quomodo faber lignum levigaturus dolabra opus habet non terebra: tum *quoad exercitium*, si non positivè, cum non semper præsentè instrumento agat causa principalis, saltem negativè, quia sine instrumento illa agere nequit.

XXIV. Patet ex his, dividi instrumentum in *naturale & artificiale*. Dantur autem præter hanc aliæ etiam ejus divisiones, ut instrumentum sit (1) vel *corporeum*, ut canes venationis, vel *incorporeum*, ut Ebræa lingua Theologiæ. (2) vel *animatum*, ut seryus, vel *inanimatum*, ut malleus, (3) vel *necessarium* tum *simpliciter*, quo carere causa principalis in producendo effectū nullo modo potest, ut oculi ad videndum, tum *secundum quid*, quo carere quidem potest, sed non facilè nec commodè, ut sunt boni Præceptores ad acquirendam eruditionem: Vel *arbitrarium*, quo causa principalis commodè & facilè carere potest, dummodo velit, ut vinum ad explendam sitim, (4) vel *conjunctum* vel *separatum*, & utrumque vel secundum esse, vel secundum causalitatem. De qua distinctione ut & de illis quas alii addunt, in instrumentum activum & effectivum, naturale & divinum, idq; tum Phys. tum Morale &c. prolixius quicquam addere materiæ ubertate prohibemur. Id tamen

men notamus, cavendum esse, ne confundantur instrumenta cum mediis, quippe quæ, etsi affinia sint, omninò tamen differunt, cum hoc illo nonnunquam sit dignius: ut cum natura medium dicitur, quo utitur Deus ad producendum hominem, non autem instrumentum: nonnunquam ejus virtute inferius, ut quando *Ast. V. 15.* Umbra Petri medium est sanationis agrotorum, sed non instrumentum.

XXV. Excipit hanc Efficientis distinctionem altera in *naturalem & voluntariam s. liberam*. Illa est, quæ impetu & instinctu naturæ, nulla antegressa deliberatione per certum agendi modum certum effectum producit, ideoq; determinata est, tum *ratione effecti*, tum *ratione modi agendi*. Nec enim alios producere potest effectus, nec aliam agendi rationem sequi, quam natura præscripsit. Tales causæ sunt omnia corpora, quæ sunt, vivunt & sentiunt, Astra, elementa, metalla, plantæ & bruta, quorum actionem quadruplicem esse notat D. Jac. Mart. *part. Metaph. disp. IX. rb. 17. seqq.* & ex illo Scharff. *Theor. transc. disp. X. Append. IV. Thes. 40. seqq.* scil. *directam, reflexam, reactionem & resistantiam*. Requiritur autem ad veram actionem (1) ut virtus in agente sit integra & sufficiens. Hinc candela ardens non calefacit museum, sed debita ignis copia. (2) Ut patiens actionis naturalis sit capax & sufficienter approximatum. Hinc ignis comburit lignum, non cineres, nec agit in nimis dissita. (3) Ut medium inter agens & patiens in actionibus indistans interpositum rectè sit dispositum. Hinc lumen Solis nubes obscurat, candelæ paries impedit. (4) Ut patiens non jam sit in termino completo & loco naturali, in quo, juxta proverbium Philosophicum, Nullum grave gravitat. (5) Ut agens contingant patiens, s. corporaliter s. virtualiter, quo de paulo ante. Plures condiciones qui desiderat, adeat Scotum IX. *Metaph. Q. XIV.*

XXVI. *Hæc*, Efficiens voluntaria, est, quæ liberè & prævia deliberatione agit, ideoq; & ratione effectuum & ratione modi agendi indeterminata est. Cum enim Causa naturalis determinata sit tantum ad unum oppositorum, agatq; ex necessitate, non quidem coactionis, sed naturæ; Ita, ut positis omnibus ad agendum

dum requisitis non possit non agere, idq; secundum ultimum potentia suæ, & sine certa actionis moderatione: Hæc contra indifferens est ad utrumque oppositorum, agitq; ex libertate: ut possitis quantumvis requisitis ad effectum producendum omnibus, nihilominus tamen cum potentia operativa ita possit componi actus, ut cum eadem quoque possit componi carentia actus & suspensio, seu, ut possit agere & non agere. Hinc etiam si agit, non agit quantum potest, sed quantum judicat necesse esse, vel quantum vult. Conf. si placet, Mendozam in *lib. de anim. disp. XV.*

XXVII. Pro diversitate autem libertatis, diversa quoque est causa voluntaria, alia sc. *merè libera*, quæ pleno appetitu effectum vult, & ut vult, ita producit, qualis est Deus, liberrimè mundum producens: Angelus, liberè se de π uno in aliud movens: homo Deum liberè colens. Alia *secundum quid libera*, quæ effectum quidem vult & producit, sed non sine appetitus tristitia: cuiusmodi est agrotus, qui membrum putridum refecat, ne pars sincera trahatur &c. Ubi tamen advertunt Scotistæ, quod agens liberum quandoque se determinet ad actum necessariò, summa necessitate proveniente ex ipsa libertate, ob cuius firmitatem & summam rectitudinem huiusmodi necessitatem in agendo sibi imponit in eliciendo actu, & non est ab alio ipsum qf. impellente & figente in actu suo. Verum non ita id accipiendum, ac si necessitas prævia sit ad voluntatem, hæc q; sub illa cadat, tanquam sub impellente ad actum, & figente in actu. Ita enim ageretur potius voluntas, quam ageret, cum quali tamen necessitate libertas non est compossibilis; Sed eo sensu, quod necessitas illa sit concomitans, ipsaq; sub voluntate cadat, & ex ea qf. nascatur. Vide omninò Radam part. I. *Controv. XIII. p. 207. & Controv. XXX. p. 496.*

XXVIII. Tertia Efficientis divisio esto in *Totalem & partialem* seu *solitariam & sociam*. Illa est, quæ ad productionem effectus sola sufficit, nec alterius similis opem requirit. *Similis* inquam. Non enim excludit causa solitaria concursum quarumcunque causarum, cum omnes causæ subordinatæ hic admittantur; sed tantum causarum similium s. ejusdem ordinis, quas coordinatas vocant. Hinc mineralia & Plantæ, quando sibi simile generant, quia

quia sexu carent, causa sunt solitaria, nec tamen excludunt concursum Dei & Stellarum & Caloris; sed tantum mineralis aut Plantæ sui ordinis. *Hæc est, quæ ad producendum effectum adjuumento eget, & concursu alterius similis.* Ejusmodi causa sunt duo equi in tractione unius currus: item, mas & femina in generatione hominis: quia nec mas sine femina, nec femina sine mare quicquam præstat, sed ambo requiruntur, ut conjunctim influant, & id præstent ut causa sociæ sexu distinctæ, quod in Plantarum & mineralium regno præstant solitaria, h. e. ut stent pro una, nec nisi unum effectum producant. Interim tales causa revera non tantum ratione essentia numerica, sed & interdum specifica sunt distinctæ (unde currum trahere potest equus & bos, homo & equa hominem monstrum generare &c.) idq; cum primis peculiare ac proprium obtinent, ut (1) diversam causalitatem in eodem genere ac communicatam operam, & (2) partialem influxum habeant, cum duæ diversæ causa sint.

XXIX. Unde manifestum est quid sentiendum sit de Goclenii, Alstedii & aliorum sententia, quæ tres Trinitatis personas causas creationis socias dicere non erubescunt. Id enim si ita esset, tres hæ causa tria inferrent Entia, sicq; Ethnica Deorum *ἡθνη* introduceretur; partialis item influxus, qui datur in omni causa sociæ, divisionem inferret, cum tamen creatio opus sit ad extra, ideoq; indivisum, in quo unaquæque persona agit totaliter. Nec est quod Trinitatem suppositorum nobis objiciant, quippe ex qua ad Trinitatem actionum non licet colligere. Cum enim agant supposita per potentiam, & quotuplex illa est, totuplex etiam causa sit; hinc tres Divinitatis Personæ non nisi una & simplicissima causa erunt creationis, quia non nisi unam habent & simplicissimam potentiam ac virtutem creatricem, nempe ipsam Deitatem, quæ tota est in Patre, tota in Filio, tota in Spiritu S. Ut taceamus, supposita nequaquam esse principia actionum formalia, sed tantum denominativa. Theologiæ latifundia si adire lubido esset, in amplissimum excurreremus campum. Unum saltem ex Scriptura notare juvat, quod Gen. I. 1. in descriptione creationis dicitur *ברא* creavit in singulari, non in plurali, ut

non multiplex sed una actio designetur **אב** Patris, **בן** Fili, & **רוח** Spiritus S., prout Cabbalistæ literas radices **אב** per **אב** explicant. vid. Cl. Schickardi *Bechin. Happer. p. 68. seq.* Atque ob hanc personarum pluralitatem singulari verbo **אב** adjungitur nomen plurale **אבות** quod personarum esse & operationum, non verò essentia, accuratè probat Pl. Rev. & Excell. Dn. D. Waltherus in *Spicileg. nom. div. Cont.* hanc in rem B. Menzerum *Disp. Gieß. tom. I. disp. VIII. אב* & Meisnerum *part. I. Philos. Sob. Sect. I. 2. 11.*

XXX. Sequitur IV. distinctio Efficientis in *Formalem & Virtualem*, s. ut alias enunciant, in *univocam & equivocam*. Illa producit effectum ejusdem essentia & speciei: Sic homo producit hominem, rana ranam, mus murem; & in omni generatione talis datur causa. *Hæc* producit effectum alterius essentia & speciei. Sic Deus facit mundum, Sartor vestem, architectus domum &c. quæ exempla Rada *part. I. Controv. III. a. III. p. 42.* ad causam univocam univocatione incompleta perperam reducit. Zabarella in *l. de anim. t. 34. p. 423.* cum Aristotele ejusq; sequacibus huc refert Solem, & calorem ejus; illumq; causam dicit æquivocam, culicum, vermium & aliorum ejusmodi animalium, quæ, quia non generantur, ut putat, à simili in specie, non habent suæ generationis causam manifestam. Ob id, inquit, cum propriam & propinquam eorum causam ignoremus, referimus ipsorum generationem in causam universalem, in calorem Solis: Eodem ferè modo Rada c. l. Solem causam dicit esse rana æquivocam, eamq; proximam & immediatam. At verò nimium hîc Aristoteli ejusq; auctoritati, nimium Soli ejusq; calori tribuitur. Cum enim hunc causam universalem esse Zabarella concedat, negare non poterit, eum ex se naturaliter effectum particularem producere non posse, qualis est hæc rana, iste vermis. Indeterminata enim est causa universalis, & indifferenter se habet ad plures effectus promiscuè producendos, nec ad hunc vel istum effectum individuum & determinatum restringi debet. Quod verò Rada Solem causam proximam & immediatam dicit ranæ, in eo oppidò fallitur. Nulla enim causa remota specificum effectum potest producere, nec ejus fieri causa proxima & specifica. Nec
magis

magis Sol agit in ranam producendam, & vermem, quàm in hominem vel equum. Et dantur utique in illa etiam generatione, cujus causam æquivocam comminiscuntur Aristotelici, causæ celo propiores & verè immediatæ, semen scil. & in eo latitans anima corporis sui architecta. Ut taceam, ignobiliorem esse Solem quovis verme, rana, culice aliisque corporibus, quæ plures essendi gradus obtinent ipso Sole. Unde ridendum se cordatis exponit Mendoza, quando *disp. Phys. IX. f. IV. S. 35.* exclamat: *Quis dicat, ranam esse nobiliorem celo?* cum id natura dicat, ipsaq; veritas, quantumvis in contrarium celi urgeatur incorruptibilitas: quod prolixius probari posset, si hujus id loci & temporis esset. Vid. interea Cl. Sennertum *hypomn. Phys. V. Dn. Sperlingium tr. de Orig. Form. ejusq; defens. ut & instit. Phys. passim.*

XXXI. Properamus ad divisionem Eff. V. in *Procreantem & Conservantem*. Illa de novo rem effectione acquirit s. constituit in esse. Hac rem, quæ jam est, facit durare, & in esse permanere. Subjectivè quidem hæ causæ sæpè conveniunt, ut *esse & conservari acceptum feratur eidem auctori eidemq; principio*. Scal. ex. XXXI. quomodo Deus mundi Efficiens est, & procreans & conservans: Formaliter tamen differunt. Hinc parentes rectè dicuntur causæ procreatrices filii, quatenus is vitam ab illis habet. Medicamenta autem, bona diæta, salubritas aëris, exercitium corporis & alia sunt causæ conservantes vitam. Impugnat hanc divisionem Kerkermannus & Timplerus, quibus tamen jam responsum est à Scheiblero in *Topic. Q. I. c. II.* & Jac. Mart. *part. met. disp. IX. q. V.* & militat pro illa ratio, quia utrique huic causæ realis competit actio, cui reale respondet *ἐνέργεια*. Unde Conservationem Scaliger c. 4. nihil aliud esse dicit, quam *essendi continuationem, & quandam veluti perpetuatam generationem*. Sunt qui tertium addunt distinctionis membrum, causam scil. *corruptentem*. Sed parum commode: cum hæc non influat in effectum, ejusq; esse, sed in non esse. Quod si dicas, tendere eam in Ens privativum, cogitabis, obiectum Metaphysicæ esse Ens Positivum, quod non negationes tantum, sed & omnes privationes excludit. Huic igitur cum utrumque membrum affectionum disjunctarum debeat competere, non potest

potest causa corrumpens, si est Ens positivum, Effectum producere, qui sit Ens Privativum. Nequaquam igitur in respectu ad terminum corruptionis aliquid propriè causa dicendum, etsi in respectu ad actum corruptivum hoc nomine fortean venire possit.

XXXII. Efficiens VI. dividitur in eam, quæ agit per emanationem, & quæ per transmutationem. Illa agit in objectum à se non distinctum, effectumque per naturalem resultantiam citra conatum producit, ac semper est actio immanens. Unde & causa cum effectu est simul, si non natura, per quam causa præcedit effectum, saltem tempore. Sic essentia animæ rationalis in seipsa producit intellectum & voluntatem; forma ignis caliditatem, materia terræ quantitatem &c. Hæc agit in Objectum ab agente separatum, & effectum extra se cum conatu producit. Sic sutor producit calceum, nux-corylum, homo hominem. Atque hæc potissimæ sunt Efficientis divisiones. Reliquæ enim quæ afferri solent, ut in primam & secundam: Externam & internam: Perficientem, adjuvantem, preparantem, & consiliantem: Subordinatam & coordinatam, necessariam & contingentem &c. vel in recensitis continentur, vel veræ Efficientis species non sunt.

XXXIII. Properamus e. ad causarum externarum alteram, FINEM, cujus veram causalitatem rationibus non ficulneis multi impugnant. In eorum numero est Mendoza, qui disp. Phys. VIII. s. I. §. 9. idèò finem causam realem & in rigore dictam esse negat, quia nullum habeat influxum in effectum, & tantum in Metaphorica s. intentionali motione consistat. Conf. eund. in lib. de anim. disp. XIII. s. V. & Murciam in II. Phys. disp. II. q. 2. Contra Conimbricenses in I. II. Phys. c. VIII. Q. XX. a. 2. Svarez tom. I. disp. XXIII. s. I. & plerique alii Finem causam veram atque realem constituunt. Uti autem non loquuntur de fine extremi vel termini, nec privationis, sed tantum intensionis seu determinationis. Ita vicissim intelligunt non Finem Qui s. secundum esse objectivum, qui est illud objectum, ad quod tendit Efficiens; nec obtinendum, qui jam ante existit, sed finem Quo s. secundum esse formale, & efficiendum, qui nondum existit, sed per actionem efficientis producendus est, ceu est ipsa Objecti acquisitio, possessio & fructio. Atque hunc putant habere

bere influxum in Causatum. Etsi enim non existat secundum esse actuale, habere tamen esse potentiale, ideoq; Ens reale dici, & movere, si non motu Physico, reali tamen & metaphorico, hocq; peculiare sibi vendicare, ut actu non sit, dum actu causat. Jac. Mart. part. Metaphys. diss. XII. q. I. Addunt alii, experientiam testari, quod finis sit verum Ens, & proinde vera etiam causa, uti gloria Dei: quod ipsum etiam concedit Mendoza, quando cit. Sect. V. § 25. Causa finalis, ait, entitativè sumpta saepe est Ens reale, ut patet in Deo ultimo fine, & in quovis fine Cui. Nobis jam fusius & plenius litem hanc decidere non libet. Sufficiat Mendoza confessio §. 29. quod finis sit vera causa realis intentionalis.

XXXIV. Cæterum describit finem Aristoteles II. Phys. III. r. 29. quod sit *τὸ ἔντελες* cuius gratia aliquid sit, seu propter quem actio instituitur, ita ut particula *propter* vel *cujus gratia* accipiatur non generaliter, prout omni causæ competit, sed specialiter. *Ratio causandi*, per quam finis ad exercendam causalitatem aptus natus est, statuitur appetibilitas, qua movetur & allicitur appetitiva potentia, ut in finem tendat. Unde bonitas in fine requiritur s. vera s. saltem apparens, cum secundum hanc aliquid appetitum alliciat, ut hic in illud feratur, tanquam sibi conveniens & proportionatum, quod de malo formaliter dici non potest. Illud enim nunquam sub ratione mali voluntas appetit, sed semper sub ratione boni, talis sc. quod verè reperitur in alio aliquo subiecto, & tantum per rationem applicatur appetibili, cui reipsa non convenit.

XXXV. Causalitas finis in quo consistat non exiguum videtur habere difficultatem. Murcia diss. V. Q. I. eam collocat in actu terminandi habitudinem aliorum, quæ sunt propter illum finem, non quomodocunque, sed tanquam id, cuius gratia alia fiunt, & hunc actum terminandi appellari dicit finalizationem. Verum rectius & clarius cum Svarezio Mendoza c. l. § 31. dicit, actionem illam productivam omnium effectuum pendentium à fine, ut procedit metaphorice ab ipso fine intentionaliter movente, esse causalitatem finalem, itaque eundem influxum Physicum, ut ab agente, esse actionem, passionem ut in Subiectum, ut à fine finalizationem. Hoc igitur modo E. g. actio voluntatis humanæ prout dicit dependentiam à voluntate, est causalitas

D

litas

litas voluntatis tanquam efficientis ; quatenus verò est propter finem, est causalitas finis. Cum verò quæcunque appetuntur, vel appetantur *propter se*, ut sistatur in illo subiecto ut in fine, *vel propter aliud*, ut illud subiectum ordinetur ad aliud tanquam medium; hinc finalizatio non tantum efficientem exstimulat ad agendum sui desiderio, sed & media præscribit, iisq; amabilitatem quandam conciliat: Quomodo sanitas dat medicamentis nauseam alias creaturibus quandam amabilitatem, quatenus illa ad sanitatem comparandam ordinantur.

XXXVI. Ut autem finis hanc Causalitatem suam exerceat, requiritur *ut sit apprehensus & cognitus*, si non à quovis concurrente, saltem ab aliquo. Cumenim omnis Causa ad causandum requirat aliquod esse, Finis quoque esse aliquo eget, quod, quia non est necessario *esse existentia* s. *exercitum* (potest enim aliquid esse finis, etsi tunc quando causat formaliter, actu non sit, quomodo sanitas est finis curationis) requiritur saltem *esse intentionale* s. *cognitum & apprehensum*, adeo ut finis causalitatem suam non exerceat, nisi cognoscatur & apprehendatur ab agente, cum ignoti, juxta vulgatum, nulla sit cupido. Sicut enim, quando ignis calefacit, approximatio ejus est conditio, sub qua fit calefactio; ita in appetitione cognitio finis est velut approximatio illius ad appetitum.

XXXVII. Inquis, cum Murcia c. l. q. 2. *Id tantum procedit de agentibus intellectualibus*; Tantum enim in his reperitur apprehensio finis, non verò in agentibus merè naturalibus, cum careant cognitione: E. cognitio hæc non est generale requisitum. Resp. Concedit Murcia q. III. non tantum intellectualia, Deum, Angelum, hominem, sed & naturalia agere propter finem. Et probatur (1) *quà agentia vegetativa & inanimata*, quia hæc eodem semper modo agunt. Eodem modo semper seges profert aristas, vitis uvas: Forma ferri eodem modo facit ferrum, aurum aurum; Gravia semper tendunt deorsum, & levia sursum. Quæ omnia non facerent, nisi propter certos fines agerent. (2) *Quà bruta*, quia hæc fines suos intendunt, vel ex *instinctu nature*, ut cum equus generat ad speciem propagandam, & pabulum assumit ad individuum conservandum: Vel

ex sen-

ex sensuum cognitione, ut cum Canis festinat ad inserviendum Domino, aut socium in patina mordet, ut solus fragmenta comedit. Quæ admiranda finis intentio non paucos movit, ut brutis rationem, sed sine ratione assignaverint. Caterum concessa hac hypothese non potest non Murcia concedere, agentia etiam naturalia finem suum cognoscere. Nam si non cognoscent, propter finem non agent. Æque enim necessarium finis requisitum dixit Murcia ejus cognitionem, atque conditio requisita ad operandum est approximatio agentis ad passum. Uti ergo sine sua conditione nunquam est Efficiens, ita nec sine sua esse potest finis.

XXXIIX. *Excipis*: Deus loco agentium naturalium fines eorum intelligit & cognoscit, ipsaq; ignara ad istos dirigit, E. manet nihilominus finis conditio, quod debeat esse præcognitus, etsi ipsa agentia naturalia eum non præcognoscant. *Contra*: Utrumque falsum est. Cognitionis enim finis intelligitur non aliena sed propria, ut ipsa agentia illum cognoscant, & ad eum tendant: Alias nihil vetaret, quominus de Angelis & homine idem possis dicere, quibus tamen conditionem propriam non denegas. Et, si ipsa agentia naturalia, & non Deus eorum loco finem appetunt, ipsa etiam finem illum cognoscent, quia appetitus omnis cognitionem præsupponit, nec fertur, nisi in bonum præcognitum. Id tamen non inviti largimur, variare cognitionis hujus modum, dum alia est *rationalis*, quæ fit beneficio intellectus, ac inter agentia corporea soli homini competit: Alia *sensualis*, quæ fit ope sensuum, estq; tam in homine, quam in brutis, quomodo canis panem oblatum cognoscit, & à baculo discernit: Alia *naturalis*, quæ fit ope naturæ, estq; in homine, brutis, plantis & inanimatis. Sic pulli anatum, quam primum exclusi sunt, & ad aquam ducuntur, natare sciunt. Planta cognoscit, bonum sibi esse, conservare suum individuum, hinc succum idoneum ad se attrahit, quo nutritur. Lapis in altum projectus cognoscit, bonum sibi fore, si in terra quiescat, ideo ad illam, si non prohibeatur, descendit, adeo, ut si terra ipsi substrata secundum ductum perpendiculari fodiendo removeretur, descenderet usque ad centrum terræ, ibiq; immotus quiesceret, nec plus ultra ferretur, etsi altera etiam terræ semidia-

meter

meter perfodi posset. Atque hanc triplicem cognitionem triplex sequitur appetitus, qui ut effectus testari potest de sua causa.

XXXIX. Finis (1) alius est *principalis*, alius *minus principalis* s. *secundarius*. Ille est, qui primario ab efficiente intenditur, estq; vel *simpliciter principalis*, ad quem omnia opera diriguntur, ipse vero ad alium non refertur, ut gloria Dei: vel *in suo genere talis*, qui in ulteriorem finem ordinari potest, ut summum bonum. Hic est qui propter principalem intenditur. Hujus nomine venire possunt media ad finem principalem ducentia, de quibus, si sunt necessaria, verus est canon: Qui vult finem, vult etiam media ad finem ducentia. Coincidit cum fine *principali* finis *ultimus*, & cum *secundario subordinatus*, unde tamen nonnulli novam divisionem, sed perperam efformant.

XL. Finis (2) Alius est ξ , cujus consequendi gratia Efficiens laborat, Alius ϕ in cujus gratiam finis ξ acquiritur: aut, quod idem est, finis ξ est res ipsa, quæ debet acquiri, finis ϕ cui res illa debet acquiri. Ita artis sutoriæ finis ξ est calceus, finis ϕ munitio pedis: pecunia finis avari ξ , possessio pecuniæ finis ϕ . Ubi monet D. Thomas *Ia IIæ q. XI. a. III. 3m.* quod hi non sint duo fines, sed unus finis in in se consideratus & alteri applicatus. Ut ita unus ex his duobus constituatur finis completus & adæqvatus, non secus ac ex objecto materiali & formali resultat unum objectum adæqvatum. Non igitur finis ξ habebit rationem finis, nisi ut conjunctus finis ϕ : Nec hic nisi ut est id, cui volumus finem ξ . Ubi notandus Canon: *Finis ϕ debet esse capax finis ξ .* e. c. Agrotus sanitatem affectans capax debet esse illius: Ubi tamen sufficit capacitas logica, si non adsit Physica. Sic in conversione hominis, cum nulla adsit capacitas Physica, adest tamen Logica sc. non-repugnantia. Vid. Jac. Mart. *pralect. in Syst. Log. Kecker. l. I. p. 221.* Calov. *Metaph. divin. p. 487. 488.*

XLI. Tandem finis alius est *internus*, alius *externus*. Ille dicitur, qui in ipsa arte & iis disciplinis, quæ proxime ad artium naturam accedunt, habetur, semperq; ab illis acquiritur, quomodo constructio domus est finis Architectonica, Syllogismus Logica, medicari

medicari medicinæ. *Hic est qui non semper in manu & arbitrio artificis est, sed salva artis essentia & operatione abesse potest. Ita inhabitatio adium est finis Architectonicæ, veritas Logicæ, Sanitas medicinæ. Ubi si indignus tibi videbitur finis nomine, ille quem dicimus externum, quod in potestate agentis non sit; cogitabis, modum cauendi non ad executionem actu existentem, sed ad intentionem potentiâ verè realem pertinere, & finem externum interno multo vehementius Efficientem movere.*

XLII. Restant causæ internæ, quarum nobilissima est *Forma*, quam hoc loco non nisi pro altera parte compositi naturalis materiæ contradistinctâ accipimus, indeq; describimus, *per quam res materialis est id quod est*, aut ut ex Syarez. pressius Mendoza *disph. Phys. IV. s. II. §. 14. est substantia simplex incompleta, actus per se materiæ, unum per se cum illa efficiens*. Quæ descriptione exesse iubetur forma (1) *assidens*, quæ essentiam rei non ingreditur, sed enti completo & in actu perfecto constituto adueniens, actiones tantum & operationes ejus perficit; quomodo auriga adstitit eqvis, & intelligentiæ rotatrices juxta Aristot. orbibus celestibus. (2) *Metaphysica*, quæ est tota rei essentia ultra formam Physicam materiæ etiam & subjecti conditionem includens, ut est humanitas. (3) *Accidentalis*, quæ itidem ad constitutionem rei non pertinet, sed ei constitutæ supervenit, & accidentaliter illam determinat, sicq; unum per accidens cum ea constituit, qualis est albedo respectu parietis albi.

XLIII. *Ratio causandi formæ indifferens* est ipsa ejus Entitas: *Ratio autem contrahens* ejus activitas s. potentia actuandi, cujus exercitium est *causalitas formæ*, actuatio sc. & informatio (1) *materiæ*, quam sibi unit & informat, non quidem largiendo ipsi essentiam & actum primum entitativum, sed tamen tribuendo ipsi proprietatem & distinctionem ab aliis (2) *Compositi*, quod informat substantialiter, largiendo ipsi esse formale & omne id, quod simpliciter à forma dependet, ut, essentiam, distinctionem & operationem specificam, juxta canonem: *Forma dat esse, distingvi & operari. Requisita* ad hanc actuationem necessaria sunt, tum debita propinquitas & indistantia, tum naturalis inter formam & ma-

teriam proportio. Ex quibus omnibus manifestum est, quam absurda sit Arist. sententia, qua Deum totius universi omniumq; rerum formam statuit. Cum enim omnis forma ingrediatur rei compositionem, sitq; altera pars compositi, Dei essentia ab omnibus rebus finitis, si non loco, tamen natura maximè est diversa, & in nullius rei compositionem venit.

XLIV. Dari autem formam, uti in Solidiori Philosophia certum est, ita non desunt hodiè, qui inficiuntur, rerumq; essentiam distinctionem & operationem non formis, sed misellis quibusdam accidentibus acceptam ferant. At dari omninò debet in composito quoddam principium operationum intrinsecum, radicale & actuale, per quod unum compositum essentialiter distingvatur ab altero. Id verò nec nihil esse potest, quia debet esse causa: Nec materia, quia hæc merè passiva est, & non operatur: nec nudum accidens, cum accidentia tantum organa sint, à quibus primariò & radicaliter actio non oritur, & differentiam unius ab altero essentialem non constituent. Ut taceam, quod hoc modo nullum compositum naturale foret ens unum & per se, sed per accidens. Ex substantia enim cum accidente quomodo-cunque unita non fit, nisi Ens per Accidens. Concedenda E. erit forma, qua negata tollitur præterea omnis corruptio, quæ aliàs fieri dicitur per separationem materiæ & formæ. Firma igitur manet thesis, quod omnia mundi corpora, maxima, minima, medioxima suis sint formis prædita, adeò ut Atomus etiam, quæ exiguitate sua insectilis & invisibilis est, formâ destituta non sit.

XLV. Dividunt formam in *materialem* & *imaterialem*: *Illam* communiter describunt, quod sit, quæ de potentia materiæ educta à materia intrinsecè dependet in esse & fieri. Ita Mendoza *disp. Phys. IV. f. II. §. II.* & Rada *part. II. Controv. II. p. 40.* Johan Caramuel Lobkowitzius *Metaph. l. III. f. III. N. 101.* paulò aliter definit per *natureitatem finitam & corpoream*. In *ratione natureitatis*, inquit, *convenit cum intellectu divino, qui natureitas etiam est. Ex eo enim & essentia divina constituitur divina natura, quæ formaliter est intellectiva. Differt ab illo ratione infinitudinis: Ille enim natureitas infinita est, forma verò natureitas finita. Ratio natureitatis finite communis*

munis est, & convenit bruti & hominis anima, dividitur per materialitatem & immaterialitatem: Si sit corporea, erit aloga, si incorporea, erit spiritualis: Angelica quidem, si intuitiva; humana, si discursiva, & rationalis. Ubi non disquiremus, an natureitatis vox intellectui divino recte tribui, divinaque natura ex essentia & natureitate (quæ ut æquipollentia materiæ & formæ ponit S.I. n. 815) constituta, aut ut n. 815. loquitur, composita dici possit, cum id affirmare ipsa orthodoxia nostra, quæ nullam in Deo compositionem ne quidem fingendam esse docemur, prohibeat. Ea saltem quæ definitionem causæ materialis concernunt, paucis expediemus.

XLVI. Ad educationem igitur de potentia materiæ quod attinet, cum minor sit præsens pagina, quam quæ accuratam illius controversiæ pertractationem capiat, approbamus saltem hac vice apertam Lobkowitzii confessionem n. 1014. *Quid est formam educi, aut non educi? Vix reperio duos Autores, qui eodem modo id exponant, vix unum, qui bene.* Atque hoc manifestum existimamus causæ desperatæ iudicium. Si enim nondum norunt, quid per educationem de potentia materiæ intelligant, quomodo formam materiale[m] definire possunt per eam, quæ de potentia materiæ esteducta. Quod autem dicunt, formam materiale[m] in esse & fieri dependere à materia, s. ut Lobkowitz ait, esse corpoream, si intelligant ratione essentia, ac si illa sit materialis & corporeæ fortis, iterum oppidò falluntur. Omnis enim forma ratione essentia immaterialis est, ut rectè Scaliger ex. CCCVII. 12. *Cum formam dixeris, intelliges immaterialitatem, simplicitatem, potestatem, perfectionem.* Quando verò nos materiale[m] formam dicimus, id intellectum volumus ratione existentia, quia talis forma ad suam subsistentiam materia indiget. Unde tales extrui possunt descriptiones: Forma materialis est, quæ cum materia necessariò conjungitur in esse s. conservari & operari, nec extra illam existere potest, ut sunt omnes formæ præter rationalem. Immaterialis contra est, quæ non tanta necessitate cum materia conjungitur, sed extra materiam existere, & absque ea conservari & operari potest, ut anima humana.

XLVII. Est

XLVII. Est & alia formæ divisiō, quæ quidem nominalibus adnumerari solet, h. l. tamen non prætereunda est, quæ forma vel est *Generica* vel *Specificæ*: *Generica* dicitur, quæ quidem actum dat materiæ sed imperfectum & potentialem, & unam speciem non constituit, unde & materiæ magis quam formæ indolem habet. Estq; vel *subordinata*, quæ sub specificæ dominio latitat, donec eo liberata, specifica fiat; vel *partialis*, quæ certæ parti quantitativæ adscribitur, quam actuat; vel *Accidentaria*, quæ nulla naturæ lege & ordine, sed per accidens ad tempus nonnullis compositis inest: vel tandem *Generica in specie dicta*, quæ est communis aliquis conceptus à pluribus formis etiam diversarum specierum abstractus, easq; sub se comprehendens. Forma verò *specificæ* est, quæ dat ultimum essendi & subsistendi actum, unde & ultimata dicitur. Per actum essendi facit, ut res sit ut species; per actum verò existendi, ut existat ut individuum. Talis forma in homine est anima rationalis: in cæteris corporibus quidem datur, sed nomine peculiari caret, & incognita nobis est. Si qui verò sunt, qui ignorantiam asylum nos occupare putant, quod profiteamur, formas nos rerum ignorare, ab iis cum Scaligero ex. CCCIII. f. 12. merito postulamus, ut nominent lapidis, qui quotidiè eorum oculis observatur, formam, & Phyllida foli habeant.

XLVIII. Ultima Causarum est MATERIA, non in quâ, nec circa quam, sed ex quâ. Hanc Arist. dicit esse αἴτιον ἐξ ὃς γίνεσθαι τὰ ἐκ τούτου, ex quo aliquid fit, cum in sit: Quod plerique interpretum ita explicant, ut per ly ex quo aliquid fit notetur formæ ex potentia materiæeductio, & in hancceum in subjectum receptio, vid. Arriaga diff. VIII. f. 1. n. 3. Verum hac sua hypothesi definitionem Aristotelicam non explicant, sed inquinant, ac falsitatis ei labem adfricant, dum denuò decantatam illam formarum eductionem subinferunt, sicq; ex principio passivo & ignobilissimo efficiunt activum & nobilissimum. Sublata autem explicatione ista, tolerari potest descriptio, ita ut per part. EX excludatur Efficiens, Finis & Forma, & per vocem ἐκ τούτου respectus habeatur ad compositum; vel etiam excludatur terminus extrinsecus,

erimsecus, à quo res incipit fieri, quomodo album dicitur fieri ex non albo, prout explicat Murcia *disp. III. Q. I.*

XLIX. *Materiae Principium causandi ut Quod*, est absoluta materiae Entitas, quæ ei denegari non debet, cum habeat actum entitativum, positionem scil. rei extra nihilum. Principium *ut Quod* est potentia receptiva, quæ plerisque eadem videtur esse cum Entitate materiae. Si enim esset accidens realiter à materia distinctum, in ea utique esset receptum, alias ne accidens quidem esset. Receptum igitur esset per potentiam receptivam, de qua iterum quæreretur, an Substantia sit, an Accidens? Si posterius, rediret quæstio, cum omne accidens recipiatur per potentiam receptivam, an hæc sit Substantia, an Accidens, & ita porro in infinitum. Arripiunt ergo prius, scil. quod potentia illa receptiva coincidat cum ipsa Entitate materiae. Unde Rada *part. II. Contr. XII. a. 2. p. 378. b. Materia est Entitas simplex, haud composita ex actu Physico & potentia Physica. Neque etiam est actus absolutus & simpliciter dictus: sed actus secundum quid primario ac per se institutus ad munus potentie exercendum, ob idq. pura potentia merito dici potest. &c.* Sed respondet ad hæc Lobkowitz *Met. I. III. f. II. disp. VII. n. 962.* potentiam illam receptivam à materia recipi *ut quo*, non *ut quod*, non enim esse quod recipitur, sed rationem recipiendi. Quod autem recipitur *ut Quo*, non indigere alia potentia, ut recipiatur.

L. *Causalitas materiae considerata in fieri* consistit in receptivitate, quæ substat agenti, & actum formalem in se recipit: sed *in facto esse* consistit in sustentatione formæ, dum Entitatem suam substernit Unioni formæ productæ, & una cum illa compositum absolvit. Unde rectè Conimb. *I. II. Phys. c. VII. q. XIX. a. III. materia nihil agit, etsi ad actiones formæ pro rata portione sua concurrat, non quidem eas efficiendo, sed recipiendo, item etiam componendo totum, cujus est agere.* Ad hanc Causalitatem exercendam prærequiritur iterum indistantia & mutua præsentia: cum materia, quæ est in terris, animam, quæ est in cælis non possit recipere, nec cum ea uniri.

LI. Patet autem hinc, quod materia aliq. sit *in fieri*, alia *in facto esse*. Illa dicitur etiam materia productionis s. generationis,

E

est q;

estq; ex qva materiatur producitur. Ita materia hominis constituendi est semen & sanguis, inde enim partes sanguineæ & spermaticæ elaborantur. Sic & materia aquilæ est ovum. *Hæc* dicitur etiam materia *compositionis* s. *constitutionis*, estq; ex qva materiatur constat. Ita materia hominis constituti, nec non aquilæ, est corpus organicum. Cum qva divisione ferè coincidit illa, qva materia est vel *Transiens* vel *permanens*. Illa est, qvæ in generatione materiati ita mutatur, ut ex suo esse transeat in aliud esse. Ita omnis materia in fieri, est materia transiens. Sic & caro bubula materia est Chyli, Chylus sanguinis, sanguis carnis humanæ. *Hæc* non transit in aliud esse, sed totam essentia suæ naturam & integritatem retinet, eamq; ad constitutionem compositi tanquam partem essentialem confert. Sic unaqvæque materia in facto esse est permanens, aurum item est materia permanens aurei poculi, lignum vel lapis mensæ &c. Ubi nota, omnem quidem materiam immanere debere, cum sit causa interna, specialiter tamen quandam immanentem dici, qvia non tantum materiatur est interna, sed & secundum eandem rationem in eodem permanet.

LII. In Peripato celebris est divisio materiæ in *primam* & *secundam*. Prima ad mentem Præceptoris est *subiectum primum uniuscujusque*, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens, & in quod, si quippiam corrumpitur, ultimò redit. Secunda verò est corpus per multas mutationes factum, ut ex eo, non intervenientibus aliis generationibus, producatur res certa naturalis. Talem materiam dicunt esse celi, Elementorum & mixtorum. In probanda verò materia prima, & ab objectionibus vindicanda multum desudant. Vid. Conimbrica *l. I. Phys. c. IX. q. I. seq.* Mendoza *disp. Phys. II. s. I. seq.* Rada *part. II. Controv. XII. p. 371. seq.* Lobkowitz *Met. l. III. Sect. II. Murcia disp. Phys. V. q. I. seq.* Arriaga *disp. Phys. II. s. I. seq.* Equidem propriè ad Physicam hæc spectat, qvia tamen ejus principia in Metaphysica præcognoscenda sunt, hinc non abs re fuerit verbulo mentem aperuisse. Dicimus E. materiam primam sensu Aristotelico acceptam nil nisi figmentum esse. Posse autem alio eodq; triplici modo admitti. I. Si per eam intelligatur communis quædam Idea, per præcisionem mentis ab omnibus omnium specierum

Nil sine PRINCIPIO est. Igitur cognoscere rerum.
Cunctarum causas, hoc Sapientis opus!
Tu cognosse cupis RATHENI. Quisque fatetur.
Quod labor iste tuus sit Sapientis Opus.
Sis verè Sapiens! Id cures esse quod audis,
Omneq; quod præstas, sit Sapientis Opus.
Per-Eximio DN. RESPONDENTI cum Voto
veræ Sapientia & felicitatis scr.
P R Æ S E S.

Ad Eximium & Doctissimum
Dominum Respondentem,
de Causarum generibus disputantem.

Si felix, rerum potuit qui noscere causas;
Felix RATHENIUS jure vocandus erit:
Qui genera & summam Causarum tractat acutè;
Hic igitur felix. terq; quaterq; fiet.

Celerr. appof.

M. Johannes Masius.

IN Cathedrâ stantem cernunt Capitolia Phœbi
Ite jam RATHENI, promentem è pectore docto
Causarum causas. Macte heus virtute perenni
Posthac hoece tibi ut sit honoris causa futuri.

Integerrimo suo scr. gratul.

Otto Nicolaus Reppenhagen, LL. Stud.

NB. Th. II. l. 16. 17. transposita sunt verba Ebræa, quæ ita collocari debent:
non tantum *בין רע ובין רעך* sed & *ביני וביןך*. Th. VII. l. 2a.
post *navim* add. & in navi muscam. Th. XVI. l. 4. pro *ἐρεμήσω*
leg. *ἡρεμήσω*. Præter hæc quæ alia occurrerint à nobis non visa errata
B. Lectoris Candori commissa sunt.

— (o) —

munis est, & convenit bruti & hominis anima,
tem & immaterialitatem: Si sit corporea, erit
spiritualis: Angelica quidem, si intuitiva; hum
nalis. Ubi non disquiremus, an naturei
vino recte tribui, divinaq; natura ex essen
ut æquipollentia materiæ & formæ ponit S
ut n. 85. loquitur, composita dici possit, c
thodoxia nostra, quæ nullam in Deo con
fingendam esse docemur, prohibeat. E
nem causæ materialis concernunt, paucis

XLVI. Ad educationem igitur de
attinet, cum minor sit præsens pagina, quæ
controverfiæ pertractationem capiat, app
ce apertam Lobkowitzii confessionem n
educi, aut non educi? Vix reperio duos Autore
ponant, vix unum, qui benè. Atque hoc m
causæ desperatæ judicium. Si enim non
educationem de potentia materiæ intelliga
materielem definire possunt per eam, quæ
educta. Quod autem dicunt, formam m
dependere à materia, s. ut Lobkowitz ait,
telligent ratione essentia, ac si illa sit mater
iterum oppidò falluntur. Omnis enim
immaterialis est, ut rectè Scaliger ex. CCC
xeris, intelliges immaterialitatem, simplicitatem
nem. Quando verò nos materiale formam
volumus ratione existentia, quia talis for
am materia indiget. Unde tales extrui
Forma materialis est, quæ cum materia nec
esse s. conservari & operari, nec extra illam
omnes formæ præter rationalem. Immat
non tanta necessitate cum materia conjung
am existere, & absque ea conservari & op
humana.

materialita
porea, erit
a, & ratio
lectui di
ate (quæ
ituta, aut
e ipla or
e quidem
definitio

eriæ quod
tam illius
m hac vi
formam
odo id ex
stimamus
quid per
formam
materiæ est
lle & fieri
m, si in
eæ sortis,
e essentia
rmam di
perfectio
ellectum
bbsistenti
ptiones:
ngitur in
t, ut sunt
est, quæ
a materi
t anima

LVII. Est

